

Feiten,
ontwikkelingen
en opinies

Schatkamer
voor
innovaties

De wal
keert het
schip

November 2011 nr 7

MILIEU

Special:
Kansrijke natuur

Tijdschrift van het netwerk
van milieuprofessionals

TIJDELIJKE NATUUR SCOORT

Het duurt soms jaren voor de schop gaat in braakliggende terreinen. Vaak ontwikkelt zich hier spontaan natuur en ontstaat er een aantrekkelijk leefgebied voor tal van planten en dieren. In het Westelijk Havengebied van Amsterdam helpt het Havenbedrijf graag een handje mee aan het versterken van deze tijdelijke natuurgebieden.

Haven Amsterdam is gebiedsbeheerder en ontwikkelaar van het bedrijventerrein Westpoort in het Westelijk Havengebied. In dit havengebied liggen tal van braakliggende terreinen die de komende jaren worden ingericht voor bedrijven. Deze terreinen blijken aantrekkelijk voor allerlei beschermde planten en dieren waaronder vogels, verschillende soorten orchideeën en de rugstreeppad. Bij elk inrichtingsproject moet met deze soorten rekening worden gehouden.

Generieke ontheffing

De aanwezigheid van beschermde soorten op perceelsniveau kan van jaar tot jaar sterk variëren en hierdoor staan procedurele consequenties niet op voorhand vast. Van te voren is immers niet duidelijk of met het project verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet worden geschonden. Vaak wordt dit aangepakt door per project planten en dieren te inventariseren, mogelijke effecten en oplossingen vast te stellen en vervolgens de procedure voor een ontheffingsaan-

vraag te doorlopen. Het feit dat de uitgifte van terreinen vraaggestuurd is, maakt een planmatiger aanpak op projectniveau extra lastig. Haven Amsterdam heeft daarom voor geheel Westpoort een generieke ontheffing van de Flora- en faunawet gevraagd en verkregen voor strikt beschermde soorten. Dit maakt het mogelijk om oplossingen voor de ontwikkeling van uitgeefbaar terrein beter op elkaar af te stemmen, waardoor procedurele knelpunten worden voorkomen. In Westpoort loopt inmiddels een proefproject voor tijdelijke natuur, waarbij met betrekkelijk eenvoudige inrichtingsmaatregelen de betekenis voor natuur wordt geoptimaliseerd.

Martin Melchers (martmelchers@gmail.com) en Gerard Smit (g.f.j.smit@buwa.nl) zijn werkzaam voor Havenbedrijf Amsterdam.

Wat is tijdelijke natuur?

Tijdelijke natuur in Westpoort betreft uitgeefbare terreinen met de bestemming industrie die meerdere jaren braak liggen alvorens te worden ingericht. Het gaat om opgespoten terrein met een zandige bodem en een spaarzaam ontwikkelde begroeiing. De terreinen worden zelden door mensen betreden en kunnen zich daardoor ongestoord ontwikkelen. Deze braakliggende gronden blijken aantrekkelijk voor

Tijdelijke natuur in het Amsterdamse havengebied.

Foto: Haven Amsterdam

planten en dieren, met name voor zogenaamde pioniersoorten die zich gemakkelijk verspreiden en zich goed in kaal terrein thuis voelen. Naast grondbroeders als scholekster en kleine plevier worden orchideeën als rietorchis, moeraswespenorchis en bijenorchis in grote aantallen aangetroffen. Tijdelijke plassen en talrijke waterhoudende greppels vormen voortplantingswateren voor de rugstreeppad die overal in het havengebied voorkomt. De praktijk leert dat pioniers van kaal open terrein geleidelijk worden vervangen door andere soorten en er andere levensgemeenschappen ontstaan. Voor planten en dieren van pioniermilieus heeft Westpoort een regionale bronfunctie. Het is niet uitgesloten dat pioniers als de rugstreeppad en de orchideeën van Westpoort zich blijvend of gedurende lange tijd (tientallen jaren) kunnen handhaven. Door de uitgestrektheid van het gebied en voortdurende ingrepen in de inrichting kunnen steeds nieuwe kansen ontstaan voor deze soorten. Het is daarbij van belang dat terreinen na grondverzet ook perioden ongestoord blijven liggen.

Mogelijkheden

Door betrekkelijk eenvoudige inrichtingsmaatregelen kan de betekenis van percelen voor tijdelijke natuur worden geoptimaliseerd. Zo wordt bij de inrichting van uitgegeven terrein rekening gehouden met hun betekenis voor beschermde soorten. De aanwezigheid van deze soorten wordt jaarlijks in kaart gebracht. Voordat de eerste grondwerkzaamheden plaatsvinden worden groeiplaatsen met orchideeën verplaatst naar ander terrein. In de omgeving van het terrein wordt nieuw voortplantingswater voor de rugstreeppad aangelegd. Indien uitvoering van de grondwerkzaam-

heden in het zomerseizoen plaatsvindt, zal ook vestiging van broedvogels moeten worden voorkomen. Uit de jaarlijkse monitoring blijkt dat deze maatregelen succesvol zijn. Maar dit neemt niet weg dat er op termijn steeds minder leefgebied overblijft.

Proefproject

In Westpoort loopt een proefproject met braakliggend terrein van 8,7 ha groot in de noordwesthoek van het Westelijk Havengebied. Bij inspectie van het terrein in 2009 bleek dat geïsoleerd water ontbrak: de twee afwateringgreppels langs het terrein stonden in open verbinding met het water van de Afrikahaven. Op het terrein werd met motoren gecroost en sportvisseren reden met de auto naar de oeverzones. Een deel van de oever was afgeslagen en het was één van de minder soortenrijke terreinen in het havengebied.

Om het terrein aantrekkelijker te maken voor planten en dieren is de afgekalfde oever in 2010 steil gemaakt om broedgelegenheid voor de oeverzwaluw te realiseren. Grondhopen zijn afgegraven om het open karakter van het terrein te vergroten ten behoeve van de grondbroeders die overal in het havengebied aanwezig zijn. Een kleine grondhoop bleef gehandhaafd, waarbij de op het zuiden gerichte kant is ingericht als wand voor insecten met aan de voet de stenen die elders in het terrein lagen. Hiermee is een geschikte overwinterplek voor rugstreeppadden en kleine zoogdieren ontstaan. Aan de noordzijde is een steile wand afgestoken voor oeverzwaluwen en is een poel gegraven die

het de vossen uit het havengebied moeilijker maakt om de gangen van oeverzwaluwen uit te graven. Langs de greppels zijn ondiepe poelen gegraven ten behoeve van de rugstreeppad. Elders in het havengebied was zand nodig dat voor een groot deel uit dit terrein werd gewonnen. Hierdoor ontstond een poel die gevoed wordt door grondwater.

Door deze ingrepen werd een soortenarm stukje havengebied al in zijn eerste jaar bevolkt door rugstreeppadden, herbergde het de meeste broedparen van de oeverzwaluw, ging er voor het eerst een paartje kleine plevieren succesvol broeden en verschenen er pioniersoorten onder de libellen zoals platbuik en gewone oeverlibel. Tevens werd de enige grote groeiplaats voor waarschijnlijk geheel Amsterdam vastgesteld van het zeldzame Duitsviltkruid. Een plantensoort van opgespoten terrein, waarvan men meende dat hij al lang uit het westelijke havengebied verdwenen was.

Conclusie

De opwaardering van een stuk braakliggend terrein draagt bij aan de instandhouding van de rugstreeppad, één van de soorten waarvoor Westpoort een ontheffing heeft met de verplichting de instandhouding in haar gebied te waarborgen. Daarnaast kan het gebied als tijdelijke 'opvang' functioneren voor rugstreeppadden en orchideeën van terreinen die moeten wijken voor industrie. Verder blijken ook andere pioniersoorten het terrein vlot te hebben ontdekt en kunnen van hieruit weer verder de regio bevolken.

Martin Melchers, Gerard Smit

'Oplossingen dankzij gene-
rieke ontheffing
Flora- en fauna-
wet'

'Proefproject
met braak-
liggend ter-
rein van 8,7 ha
groot'